Undervisningsvejledning til forløbet om Rudolf Höss

Den følgende undervisningsvejledning beskriver den overordnede struktur i undervisningsforløbet om Rudolf Höss. Forløbet er inddelt i fem fortællenedslag med tilhørende kildesæt. I det første nedslag møder vi Rudolf Höss både som helt almindeligt familiemenneske og som massemorder. I det andet nedslag befinder vi os i Tyskland i 1930'erne, hvor Höss er blevet vagt og senere underkommandant i de tyske koncentrationslejre Dachau og Sachsenhausen. I det tredje og fjerde nedslag stifter vi bekendtskab med forholdene i Auschwitz og med den tyske industris meddelagtighed i arbejds- og udryddelseslejrene. I det femte nedslag befinder vi os i Rudolf Höss' fængselscelle i Nürnberg og i Krakow umiddelbart før hans henrettelse, og til slut bevæger vi os i det sjette nedslag ind i eftertiden, hvor vi blandt andet møder Rudolf Höss' datter, som aldrig erkendte farens skyld, og vi møder Rudolf Höss' barnebarn, der lider psykiske kvaler under sin families fortielse og glorificering af bedstefaren.

Det er underviserens opgave at hjælpe eleverne med at belyse konteksten for kilderne og tidsrummene mellem kildesættene. Dette kan blandt andet gøres ved at inddrage beskrivelsen af Rudolf Höss' livshistorie (beskrivelse 3) og bruge den som underliggende storyline i forløbet. Det er tanken, at underviseren her indtager rollen som en levende fortæller, der beretter om de begivenheder, der gik forud for kildernes tilblivelse.

Hvert kildenedslag er suppleret med forslag til en afrundende fællesopgave og diskussion. Nogle af disse kan med fordel bruges som led i en evaluering af undervisningen. Underviseren vurderer selv, i hvilket omfang der gøres brug af opgaverne. Alternativt kan underviseren bruge de mere detaljerede elevopgaver i lærerens kildemateriale. Underviseren kan også vælge selv at formulere opgaver og aktiviteter til det enkelte kildesæt.

Vi foreslår, at man igennem forløbet laver en kildemosaik på klassens væg, så eleverne har mulighed for at danne sig et hurtigt overblik over de kilder, de har arbejdet med. Kildemosaikken kan for eksempel synliggøre forholdet mellem kilderne, skabe et kronologisk overblik over kilder og begivenheder eller fremhæve forholdet mellem steder og aktører. Kildemosaikken kan også med fordel bruges i den afsluttende fællesopgave, hvor eleverne ved hjælp af kilderne kan danne en sammenhængende fortælling og karakteristisk af Auschwitz.

Nedenfor vises først den samlede kildeoversigt over skriftlige kilder og billedmateriale, dernæst en skematisk oversigt over forløbet og til sidst en nærmere beskrivelse af de enkelte fortællenedslag.

Kildeoversigt

Kilde 1: Samtale mellem Rudolf Höss og Leon Goldensohn, 8. april 1946.

Kilde 2: Frikorps, artamaner og underkommandant i Dachau og Sachsenhausen: Uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947.

Kilde 3: Gasning: Uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947.

Kilde 4: SS-gruppefører Maximilian von Herfs rapport fra Auschwitz, maj 1943.

Kilde 5: Selektion: Uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947.

Kilde 6: Selektion: Uddrag fra Primo Levi, *Hvis dette er et menneske*, 1947.

Kilde 7: Walter Dürrfelds afhøring i Nürnberg, 1947.

Kilde 8: Erklæring fra Höss om Dürrfeld, 1947.

Kilde 9: Vidneudsagn fra overlevende fange i Buna-Monowitz, 1947.

Kilde 10: Arbejde: Uddrag fra Primo Levi, *Hvis dette er et menneske?* 1947.

Kilde 11: Uddrag fra Konrad Morgen rapporten, sommer 1943.

Kilde 12: Rudolf Höss' efterrationalisering: uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947.

Kilde 13: Primo Levis digt: *Hvis dette er et menneske*, 1947.

Kilde 14: Uddrag fra journalist Thomas Hardings interview med Inge-Brigit Höss til Washington Post, 7. september 2013.

Kilde 15: Den israelske journalist, Tal Bashan i samtale med Rudolf Höss barnebarn, Rainer Höss, Jerusalem Post, 2016.

Kilde 16: Rainer Höss og Irene Albas besøg i Auschwitz: uddrag af Thomas Hardings biografi *Hanns og Rudolf: En tysk jødes jagt på kommandanten af Auschwitz*, 2013.

Kilde 17: Interview med Primo Levi, 1986.

Kildeoversigt, billedmateriale

Billede 1: Fotografi, familieportræt af Höss-familien, Auschwitz, 1943.

Billede 2: Mark Zhitnitski, *A prominent Nazi* 1945, Ink on Cardboard.

Billede 3a: Fotografi, Freikorps Rossbach, 1923.

Billede 3b: Fotografi, Ølstuekuppet, november 1923.

Billede 3c: Fotografi, de anklagede i Hitler-processen, 1924.

Billede 3d: Fotografi, menneskemængde forsamlet i München, Ølstuekuppet, 1923.

Billede 3f: Forside til Walter von Medem, *Stürmer von Riga Die Geschichte eines Freikorps*, 1935.

Billede 4: Film, George Steven, Buchenwald og Dachau, 1945

Billede 5a: Fotografi, *Arbeit Macht Frei*, Dachau.

Billede 5b: Fotografi, *Arbeit Macht Frei*, Auschwitz.

Billede 6a-g: Fotografier fra Auschwitz, Lili Jacobs albummet, 1944.

Billede 7a-b: Fotografier, Primo Levi, 1940-1986.

Billede 8: Fotografi, Inspektion af Monowitz-Buna, juli 1942

Billede 9: Fangerække går fra Auschwitz III til I.G. Farben værket, 1942-1944

Billede 10: Fotografi, I.G. Farbens Bunaværk, 1945

Billede 11: Allieredes Luftfoto, Auschwitz III, 1944

Billede 12: ID-fotos af anklagede i I.G. Farben-processen, 1947.

Billede 13: Fotografi, til fest efter drabet på de ungarske jøder, juni 1944

Billede 14: Fotografi, Höss-børnene foran villaen i Auschwitz, 1942-1943.

Billede 15a-b: Fotografi, Inge-Brigit Höss, Spanien, 1961-66.

Billede 16a-b: Fotografi, Rainer Höss.

Nedslag i fortællingen	Kilder	Temaer	Mulige slutprodukter
Kildesæt 1: En helt almindelig mand?	Kilde 1. Samtale mellem Rudolf Höss og Leon Goldensohn Billede 1 og 2	Ondskabens banalitet doubling	Kildemosaik Diskussionsplenum Nedskrivning af undringsspørgsmål
Kildesæt 2: Koncentrationslejrene	Kilde 2: Uddrag fra Höss selvbiografi: synet på koncentrationslejrene Billede 3a-e, billede 4 og billede 5a-b	Weimarrepublikken Autoritære ideologier Koncentrationslejrenes funktion	Kildemosaik Sammenhængende fortælling om Rudolf Höss' vej til koncentrationslejrene
Kildesæt 3: Auschwitz: selektion	Kilde 3: Gasning: Uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947. Kilde 4: SS-gruppefører Maximilian von Herfs rapport fra Auschwitz, maj 1943. Kilde 5: Selektion: Uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947. Kilde 6: Selektion: Uddrag fra Primo Levi, *Hvis dette er et menneske*, 1947. Billede 6a-g: Fotografier fra Auschwitz, Lili Jacobs albummet, 1944. Billede 7a-b: Fotografier, Primo Levi, 1940-1986.	Valg og fravalg Offer og gerningsmand: synsvinkler	Kildemosaik og væsentlige kildekritiske pointer Diskussionsplenum
Kildesæt 4 Auschwitz og den tyske industri	Kilde 7: Walter Dürrfelds afhøring i Nürnberg, 1947. Kilde 8: Erklæring fra Höss om Dürrfeld, 1947. Kilde 9: Vidneudsagn fra overlevende fange i Buna-Monowitz, 1947. Kilde 10: Arbejde: Uddrag fra Primo Levi, *Hvis dette er et menneske?* 1947. Billede 8: Fotografi, Inspektion af Monowitz-Buna, juli 1942 Billede 9: Fangerække går fra Auschwitz III til I.G. Farben værket, 1942-1944 Billede 10: Fotografi, I.G. Farbens Bunaværk, 1945 Billede 11: Allieredes Luftfoto, Auschwitz III, 1944 Billede 13: Fotografi, til fest efter drabet på de ungarske jøder, juni 1944	Industrisamfundet Civilsamfundets ansvar	Kildemosaik Plenumdiskussion
Kildesæt 5 Afsked med Auschwitz	Kilde 11: Uddrag fra Konrad Morgen rapporten, sommer 1943. Kilde 12: Rudolf Höss' efterrationalisering: uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947. Billede 13: Fotografi, til fest efter drabet på de ungarske jøder, juni 1944	Korruption Administrativt ansvar	Kildemosaik og væsentlige kildekritiske pointer
Kildesæt 6: Arven fra Rudolf Höss	Kilde 10: Arbejde: Uddrag fra Primo Levi, *Hvis dette er et menneske?* 1947.	Fortidens synder Holocausterindringer	Kildemosaik Afsluttende sammenhængende fortælling og karakteristisk af

	Kilde 11: Uddrag fra Konrad Morgen rapporten, sommer 1943. Kilde 12: Rudolf Höss' efterrationalisering: uddrag fra Rudolf Höss' Personlige Optegnelser, februar 1947. Kilde 13: Primo Levis digt: *Hvis dette er et menneske*, 1947. Kilde 14: Uddrag fra journalist Thomas Hardings interview med Inge-Brigit Höss til Washington Post, 7. september 2013. Kilde 15: Den israelske journalist, Tal Bashan i samtale med Rudolf Höss barnebarn, Rainer Höss, Jerusalem Post, 2016. Kilde 16: Rainer Höss og Irene Albas besøg i Auschwitz: uddrag af Thomas Hardings biografi *Hanns og Rudolf: En tysk jødes jagt på kommandanten af Auschwitz*, 2013. Kilde 17: Interview med Primo Levi, 1986. Billede 14: Fotografi, Höss-børnene foran villaen i Auschwitz, 1942-1943. Billede 15a-b: Fotografi, Inge-Brigit Höss, Spanien, 1961-66. Billede 16a-b: Fotografi, Rainer Höss.		Auschwitz og lejrens rolle i Holocaust

Første nedslag i fortællingen (kildesæt 1): En helt almindelig mand?

Billede 1 i det første nedslag er et familieportræt af Rudolf Höss' familie umiddelbart efter den yngste datter, Annegrets fødsel 20. september 1943. Billedet skal ses i sammenhæng med kilde 1, hvor Rudolf Höss i en samtale med den amerikanske psykiater, Leon Goldensohn meget nøgtern beretter om det, han har gjort.

Billedet i det første nedslag har til formål at danne en undring hos eleverne over, hvem billedet forestiller. Denne undring kan bane vejen for at introducere kilde 1, hvor Höss åbent fortæller, at han er har medvirket til drabet på 2,5 millioner mennesker.

Kontrasten mellem familiefaren og massemorderen danner baggrund for en diskussion om "ondskabens banalitet." Hvordan kan en far, der selv har kone og børn og på mange måder forekommer normal i koldt blod myrde 2,5 millioner mennesker?

Billede 1 og kilde 1 kan eventuelt suppleres med billede 2, som er en tegning af den dobbelthed, der ligger i Höss' personlighed: familiefar på den ene side, massemorder på den anden. Billede 2 kan således fungere som en slags opsamling på begrebet "doubling."

<u>Den overordnede kontekstuelle ramme om kildearbejdet</u>

Efter samtalen med eleverne og optag af deres undringer kan det være hensigtsmæssigt at fortælle dem lidt mere om Rudolf Höss og hans tidlige liv, som beskrevet i Rudolf Höss livshistorie (beskrivelse 3). Her kan I fx fremhæve Rudolf Höss' familiebaggrund (som på mange måder også er almindelig) og hans deltagelse i 1. Verdenskrig.

<u>Forslag til afrundende fælles opgave og diskussion</u>

Bed eleverne om at nedskrive nogle af deres undringsspørgsmål. Senere i forløbet kan disse eventuelt inddrages for at evaluere det, eleverne har lært.

Afhold en gruppe- eller plenumdiskussion og lad eleverne debattere, hvorvidt ondskaben kan være banal.

Andet nedslag i fortællingen (kildesæt 2): Koncentrationslejrene

Den ene kilde og de 8 billeder i kildenedslaget kan belyse Rudolf Höss' vej til at blive SS-vagt i koncentrationslejrene Dachau og Sachsenhausen.

Kilde 2 er Rudolf Höss' egen beskrivelse af sin tid i 1920'erne, sin deltagelse i de baltiske krige (se kildeoplysninger til kilde 2 for nærmere information), sin tid hos artamanerne og sit første møde med koncentrationslejrsystemet og sit syn derpå. Kilden giver os et indblik dels i Höss' tidlige karriere dels i hans ideologiske ståsted.

Billede 3a-e illustrerer forskellige elementer ved det højreradikale frikorps Rossbach, som Höss var medlem af, blandt andet dets tilknytning til nazistpartiet, deltagelsen i Hitlers ølstuekup, og frikorpsenes eftermæle i 1930'erne.

Billede 4 er en film fra den amerikanske hærs befrielse af Dachau og Buchenwald, som viser de horrible scener, der mødte de amerikanske soldater umiddelbart efter befrielsen af lejren. I skal være opmærksomme på at filmen indeholder nogle meget stærke billeder.

Billede 5a og 5b stiller skarpt på inskriptionen, *Arbeit Macht Frei*, som prydede indgangen først til Dachau og senere til Auschwitz.

Den overordnede kontekstuelle ramme om kildearbejdet

Kilderne kan tilsammen fortælle historien om Rudolf Höss' tidlige karriere og de organisationer og grupperinger, han var en del af. De fortæller blandt andet en historie om de højreekstreme frikorps, som deltog i en lang række politiske kupforsøg mod den demokratiske Weimarrepubliks regering, herunder Hitlers Ølstuekup. Kilderne kan også belyse de højreradikale Lebensreform-bevægelser, som baserede sig på en racistisk *Blut und Boden* ideologi. Endelig kan kilderne kaste lys over en helt central institution i opbygningen af den nazistiske stat: koncentrationslejrsystemet.

Forslag til afrundende fællesopgave

Lav på baggrund af kilderne en sammenhængende fortælling om Rudolf Höss' tidlige karriere i nazistpartiet og i SS. Denne fortælling kunne inkludere refleksioner over den nazistiske ideologi og den nazistiske stats koncentrationslejrsystem. Den kunne også inkludere refleksioner over, hvilke konsekvenser det kan have, at man sanktionere og fængsler sine politiske modstandere.

Tredje nedslag i fortællingen (kildesæt 3): Auschwitz: Selektion

De fire kilder og 7 billeder i kildesæt 3 belyser udryddelsesprocessen i Auschwitz. De stiller skarpt på forholdene i lejren og på den sidste fase i nazisternes folkedrab på jøderne.

Kilde 3 er Höss' egen beskrivelse af gaskamrene. Her forsøger Höss at give sin læser det indtryk, at han ikke nærede noget ønske om at gasse jøderne, men derimod følte medlidenhed med dem og deres skæbne. Kilde 4 er koncentrationslejrinspektør, SS-gruppefører Maximilian von Herfs rapport fra Auschwitz, hvor vi får et helt andet billede af Höss end det, han selv forsøger at tegne i kilde 3. Kilde 5 er Höss' beskrivelse af selektionsprocessen efter ankomsten af en transport, og kilde 6 den italiensk-jødiske forfatter og tidligere fange i Auschwitz, Primo Levis beskrivelse af selvsamme. Billedmaterialet i kildesæt 3 illustrerer ligeledes forskellige aspekter ved selektionsprocessen. Tilsammen giver disse kilder indblik i udryddelsesprocessen i Auschwitz og Höss' rolle heri.

Den overordnede kontekstuelle ramme om kildearbejdet

I dette kildesæt kommer vi meget tæt på Auschwitz og forholdene i lejren, og vi kommer tæt på de nazistiske gerningsmænd, som var ansvarlige for folkedrabet, og på deres ofre. Det kan være en god ide at fortælle eleverne lidt om Auschwitz som beskrevet i beskrivelsen af Höss' livsforløb. Her kan man blandt andet fremhæve, hvordan Auschwitz adskiller sig fra andre koncentrationslejre ved at være både arbejds- og udryddelseslejr.

Forslag til afrundende fællesopgave

Kildematerialet i det tredje nedslag lægger i høj grad op til at diskutere væsentlige kildekritiske pointer som troværdighed og ophavssituation. Det ville derfor være oplagt at diskutere med eleverne, hvordan vi kan forstå Höss' egen beskrivelse af gaskamrene i forhold til Maximillian Herfs beskrivelse af Höss. I billedmaterialet ville det være oplagt at diskutere deres ophavssituation. Man kan fx fokusere på, hvorfor de tyske SS-vagter tog billeder af udryddelsesprocessen og satte dem ind i et helt almindeligt fotoalbum. Havde de fx forestillet sig, at de ville vise billederne til deres venner og familie, når de vendte tilbage til Tyskland? Eller havde de forestillet sig, at de ville dokumentere det, der skete? Efter diskussionen kan eleverne eventuelt opsummere de væsentligste kildekritiske pointer og gøre dem til en del af deres kildemosaik.

Kildematerialet lægger også op til at diskutere forholdet mellem offerets og gerningsmandens perspektiv på folkedrabet.

Fjerde nedslag i fortællingen (kildesæt 4):Auschwitz og den tyske industri

De 4 kilder og 5 billeder i kildesættet belyser, hvordan store dele af den tyske industri var involveret i koncentrationslejrsystemet og dermed i folkedrabet på jøderne. Kilderne stiller skarpt på den tyske kemigigant, I.G. Farben og deres brug af tvangsarbejdere fra Auschwitz.

Kilde 7 er et vidneudsagn ved Nürenbergretssagerne, hvor den daglige leder af I.G. Farbens bygningsleder, Walter Dürrfeld, fremhæver den radikale forskel mellem koncentrationslejren Auschwitz og I.G. Farben fabrikken. Kilde 8 er et udsagn fra Höss om Dürrfeld, som modsiger Dürrfelds påstande, og Kilde 9 og 10 beskriver de horrible arbejdsforhold i fabrikken

Den overordnede kontekstuelle ramme om kildearbejdet

I dette kildesæt får vi nuanceret skyldsspørgsmålet, idet vi møder en række civile aktører, som så en mulighed for økonomisk fortjeneste i det koncentrationslejrsystem, hvor dele af folkedrabet på jøderne fandt sted. Kildematerialet giver således lejlighed til at tale om forskellige typer af ansvar og om forskellige motiver til at involvere sig i en folkedrabssituation.

Forslag til afrundende fællesopgave

Afhold en plenumdiskussion om forholdet mellem ansvar og straf. Er det fx rimeligt, at Dürrfeld dømmes til 8 års fængsel og slipper ud efter 2? Er det uansvarligt af de allierede, at de ikke bomber Auschwitz, når de har viden om, hvad der foregår der? Hvilken skyld bærer man, når man som tilskuer til et folkedrab undlader at handle?

Femte nedslag i fortællingen (kildesæt 5): Afsked med Auschwitz

De to kilder og billedet i det femte nedslag belyser Höss' sidste tid i Auschwitz og hans efterrationalisering af det ansvar han bar for folkedrabet. Kilde 11 er et uddrag af Konrad Morgen rapporten, som i et meget malende sprog beskriver den omfattende korruption i lejren. Kilde 12 er et uddrag af Höss' personlige optegneser, hvor

han reflekterer over sit syn på nationalsocialismen og det, han har gjort. Billede 13 er et fotografi af Höss taget umiddelbart efter den sidste arbejdsopgave han fik i Auschwitz: drabet på de ungarske jøder.

Den overordnede kontekstuelle ramme om kildearbejdet

I det femte kildesæt får vi indblik i den sidste tid i Auschwitz og i, hvordan en massemorder rationalisere sine forbrydelser. Det er i den forbindelse vigtigt at problematisere Höss' egne forklaringer. Fx nedtoner han fuldstændigt den antisemitiske ideologi, som i sidste ende lå til grund for hans gerninger. Höss' egne forklaringer kan fx problematiseres ved hjælp af kilde 15, hvor hans barnebarn, Rainer Höss fortæller om omfattende antisemitisme i hjemmet. Det kan også problematiseres ved at stille skarpt på artamanernes radikale form for antisemitisme og deres *Blut und Boden* ideologi.

Forslag til afrundende fællesopgave

Ligesom kilderne i det 3. nedslag i fortællingen lægger kilderne i det femte nedslag op til at diskutere væsentlige kildekritiske pointer. Her er det især Höss' troværdighed, der er interessant at problematisere. Hvordan passer fotografiet af Höss' fx sammen med hans udsagn i kilde 3? Skal vi tro på hans efterrationaliseringer?

Kilderne lægger også op til at diskute rimeligheden af nogle af Höss' sammenligninger og påstande. Her ville det være oplagt at stille skarpt på urimeligheden i Höss' sammenligning mellem de allieredes bombardementer og nazisternes systematiske drab på civile (se også opgaveforslag til kilde 12). Det ville ligeledes være oplagt at diskutere, hvorvidt Höss har ændret sig og angrer det han har gjort.

Sjette nedslag i fortællingen (kildesæt 6): Arven efter Rudolf Höss

De 5 kilder og 5 billeder i det sjette nedslag kan tilsammen danne en nuanceret mosaik over de mange forskelligartede håndteringer af folkedrabet i eftertiden og af Rudolf Höss' rolle deri. Kilderne belyser dels de personlige konsekvenser for Höss' børn og børnebørn og dels for et af Auschwitz' ofre, Primo Levi. Kilde 14 og billede 14 og 15a-b stiller skarpt på Höss' ældste datter, Inge-Brigit og hendes (manglende) håndtering af arven efter faren. Kilde 15 og 16 zoomer ind på Rudolf Höss' barnebarn, Rainer Höss, og hans forsøg på at gøre op med familiens fortid og glorificering af bedstefaren. Endelig får vi i kilde 13 og 17 Primo Levis perspektiv på, hvordan folkedrabet efter hans mening bør håndteres i eftertiden.

Den overordnede kontekstuelle ramme om kildearbejdet

I det femte kildesæt kommer vi tæt på nogle af de konkrete konsekvenser, som folkedrabet har haft i eftertiden. Kilderne kan derfor bidrage til at illustrere, at folkedrab bør opfattes som længerevarende processer, der ikke stopper den dag voldsudøvelsen ophører, men derimod trækker lange tråde op gennem tiden.

Forslag til afrundende fællesopgave

Konstruer ved hjælp af klassens kildemosaik en sammenhængende fortælling og karakteristisk af Auschwitz og dets rolle i Holocaust. Fortællingen kan også indeholde overvejelser over, hvordan holocausterfaringen i dag meningsfuldt kan fastholdes og erindres, fx kan eleverne udtænke et mindesmærke for Holocaust eller lave program til en fiktiv studietur til Auschwitz. Eleverne kan lave fortællingen som radioindslag, video, dokumentar, fortælleværksteder eller lignende.